

Токарєва Л.Д.,

молодший науковий співробітник

лабораторії психології дошкільника

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

ПОТЕНЦІАЛ ГРИ У СТАНОВЛЕННІ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СІМ'Ї

В сучасному освітньому просторі посилюється увага до моральних, духовних аспектів життєдіяльності дитини дошкільного віку як фактору її повноцінного психічного розвитку. Духовні, морально-етичні аспекти є найважливішою складовою у формуванні особистості дитини, оскільки вони регулюють взаємини між дорослими та дітьми дошкільного віку, між однолітками, проникаючи в усі сфери життя, формуючи свідомість дитини і визначаючи її поведінку. Кожна країна має свою певну систему моральних, духовних цінностей, принципів, норм і правил поведінки, дотримання яких важливе для її існування та процвітання. Тому, виховання дитини дошкільного віку має спиратися на дотримання цих норм і правил. Варто зауважити, що духовний розвиток не записано в генах, а він фіксується в соціальній програмі, яка передається шляхом виховання.

В цьому контексті важливо звернути особливу увагу на те, що саме дошкільне дитинство – період найбільш інтенсивного засвоєння моральних взірців, ціннісних орієнтирів. Як правило, моральні норми і правила дитина засвоює дивлячись на поведінку, вчинки і взаємовідносини найближчих людей – батьків. Вона наслідує дорослих, переймає їхні манери, прислухається до оцінки ними людей, речей, подій тощо. Отож, саме сім'я, саме потенціал батьків, світ духовної наповненості, світ їхніх інтересів, сімейних звичаїв та традицій вказує на те, що вони і є першими вчителями,

завдяки яким розвивається вся палітра дитячих емоцій і почуттів, дитина починає пізнавати суть таких моральних понять, як добро і зло, справедливість і доброзичливість, чуйність і дбайливість, працьовитість і старанність, мужність і чесність, співчутливість і обов'язок тощо, навчається людяності, доброти, поваги до людей. Ці почуття, згодом перетворившись на потребу, стають мотивами, які визначатимуть поведінку дитини в майбутньому. Батьки є першими провідниками у цей широкий, різнобарвний і різноманітний світ буття, завдяки чому дитина підхоплює, усотує все: і слово, і посмішку, і погляд, і жести близьких людей, їх поведінку, манеру спілкування. А спілкування, як ми знаємо, важливе для обміну духовними цінностями. І саме батьки відповідальні за те, яким арсеналом духовно-моральних цінностей озброять свою дитину.

Стосовно морального і духовного аспектів життєдіяльності Я. Коломинский відзначає, що саме дошкільний вік є сенситивним для формування добрих почуттів до інших людей. У взаємодії найбільш ефективно розвиваються механізми міжособистісного сприйняття і розуміння, що лежать в основі формування таких особистісних позитивних моральних якостей як співчуття, прагнення до надання допомоги, дружня підтримка, почуття справедливості тощо. Але знання дітьми-дошкільниками норм і правил, ще не забезпечує правильної поведінки. Виявляється недостатньо мати тільки знання, важливо мати практичний досвід вправління в добрих вчинках. А вправління в різних вчинках якраз і відбувається у грі, самодіяльній сюжетно-рольовій грі. Отож, гра, її організація, її супровід – ключ до організації духовно-морального виховання, ціннісних орієнтацій дитини старшого дошкільного віку.

Загальновідомо, що у дошкільному віці провідною є ігрова діяльність. Л. Артемова, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, Н. Захарова, К. Карасьова, О. Кошелівська, Т. Маркова Т. Піроженко та ін. надавали особливого значення ігровій діяльності, стверджуючи, що в ігровій діяльності закладаються базові моральні якості особистості, здійснюється

всесторонній розвиток, формується особистість дитини. Сучасній дитині не вистачає саме гри.

Для дошкільника гра є важливим інструментом розвитку, способом пізнання світу, формування уявлень про цей світ і своє місце в ньому. Саме в грі розвивається дитяча психіка, формуються перші моральні уявлення. В ігровій діяльності формуються нові потреби дитини – в самостійності, самовираженні, а також мотивація – бажання досягти успіху, перемоги. Загалом, сутність гри, в тому, як зазначають науковці, що діти відображають в грі різні сторони життя, особливості діяльності дорослих, у грі вони відпрацьовують навички людського спілкування, взаєморозуміння, вміння вирішувати конфліктні ситуації тощо, вчаться керувати своєю поведінкою.

Безперечно, гра не народжується з нічого, діти граються в те, що бачили, про що чули, відтворюючи побут і дозвілля своєї сім'ї. З огляду на це, важливо зазначити, що ігри з дітьми є обов'язковим, бажаним компонентом духовно-морального розвитку, щасливого, життєрадісного дитинства. І, за своєю значимістю, дитячі ігри разом з дорослими можуть стати сімейною традицією у колі сім'ї. Батькам слід бути завжди напоготові щоб завчасно надати цікаву ідею включитися в гру, якщо в цьому є потреба або організувати дітей на якусь гру. Спільні ігри з дорослими мають особливе значення у встановленні контакту, близькості з дітьми, привчають їх до виконання певних правил та вимог. Саме тут у батьків є можливість керувати дитячою поведінкою, а також використовувати гру як засіб формування духовно-моральних якостей особистості. Сучасні батьки повинні знати, що найважливіша цінність гри у тому, що в ній дитина легко засвоює те, на що в інших умовах довелося б докласти значних зусиль.

Говорячи про виховання моральних, духовних цінностей важливо звернути особливу увагу на родинні традиції, які дарують, привчають, збагачують дитину досвідом спрямованим на творення радості «для інших». Як важливо вчасно навчити дитину поділяти радість іншого! Сімейні радощі й незгоди, через традиції родини, якраз і навчають бути не тільки

споживачами радощів, але привчають дитину творити радість для інших. Варто зауважити, що традиції дійсно відіграють величезну роль у моральному і духовному вихованні. Частина батьків вважає привернення уваги до правил і традицій у сім'ї зайвим, «дрібницями». Тому важливо зрозуміти, що саме ці «дрібниці» духовно збагачують наше життя, роблять його цікавим, радісним, світлим, осяяним.

Прищеплення духовно-моральних цінностей пов'язане зі стилем внутрішньосімейного спілкування. І якщо в сім'ї шанується поважне ставлення до старших, культивується доброзичливість у стосунках, де не обманюють одне одного, привітні з оточуючими людьми, співчутливі до близьких, готові допомогти кожному, хто цього потребує, то діти будуть наслідувати саме такий стиль поведінки, який одержали у своїй сім'ї.

Отже, психологічні особливості дитини-дошкільника її духовна, моральна сфера формуються умовами життя, які створюють для неї батьки. Сім'я покликана здійснювати функцію духовного спілкування з дитиною, надаючи їй моральну та духовну підтримку. Вагомим засобом при цьому є дитяча гра – провідна діяльність в дошкільному віці.

Література

1. Карасьова К.В., Піроженко Т. О. Ігровий простір дитини. Київ: Шкільний світ, 2011. 128с.